

kın ve ekonominin içinde bulunduğu sıkıntılar, memnuniyetsizliğin giderek artmasına ve sonunda işçilerle ordunun Ya-meogo yönetimine baş kaldırmasına kadar vardı. 3 Ocak 1966'da General Sangoule Lamizana bir darbe ile yönetime el koyarak devlet başkanlığını ilân etti. Kurulan askerî yönetim ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıyı atlatmak için bazı tedbirler aldı ve üç yıl sonra siyasi partilerin kurulmasına izin verdi. 1970'te yeni anayasanın kabulünden sonra yapılan seçimleri Volta Demokratik Birliği kazandıysa da ordunun yönetimdeki etkinliği devam etti ve Lamizana devlet başkanlığına seçildi. Yönetim kademelelerinde ve iktidar partisi içinde çatışmalar meydana gelmesi üzerine Başkan Lamizana meclisi dağıtıp siyasi faaliyetleri yasaklayarak yönetimi tekeline aldı. Lamizana 1977'de yeniden devlet başkanlığına seçildiyse de devam eden karışıklıklar sonucu Kasım 1980'de Albay Saye Zerbo'nun gerçekleştirdiği kansız bir askerî darbe ile devrildi. Zerbo'nun kurduğu askerî yönetim anayasayı askıya alarak ülkede bütün siyasi faaliyetleri yasakladı. Kısa süre sonra darbeye destek veren işçi birliklerinin yönetimin takip ettiği politika sebebiyle desteklerini çekmeleri üzerine ülkede ciddi karışıklıklar ortaya çıktı. Başkan Zerbo yeniden anayasa rejimine döndüyse de 1982'de Jean Baptiste Uedraogo'nun darbesine engel olamadı. Ancak Uedraogo da Ağustos 1983'te Libya yanlısı olarak tanınan yüzbaşı Thomas Sankara tarafından devrildi. Sankara iktidarı ele geçince Millî Devrim Konseyi adlı bir konsey kurarak ülkenin yönetimini yeniden teşkilâtlandırdı ve mahalli eşrafın tesirini azaltmaya çalıştı. Ülkenin çeşitli yerlerinde kurduğu halk mahkemelerinde eski siyasi liderleri yargılatarak muhalefeti iyice sindirdi. Bu arada Fransa ve Batı Avrupa ülkeleriyle ilişkiler bozulurken Libya ve Sovyetler Birliği'ne yakınlaşma başladı. Başkan Sankara, ülkede gerçekleştirdiği siyasi ve sosyal değişikliklerin bir sembolü olarak devrimin birinci yıl dönümünde (3 Ağustos 1984) ülkesinin adını Burkina Faso'ya çevirdi ve böylece Yukarı Volta adı terk edildi. Özellikle hukuk ve eğitim alanlarında bir dizi yenilik yapıldı. Fransa ile bozulmuş olan ilişkiler, bu ülkede Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesiyle düzelme yoluna girdi. 1985 yılında Mali ile sınır anlaşmazlığı yüzünden savaş çıktı. Sovyetler Birliği ile ilişkileri daha ileriye götürmek isteyen Sankara 1986'da Moskova'ya ziyaret etti. Komşu-

ları ile de bir siyasî entegrasyon kurmak istemiş, fakat teşebbüsleri olumlu sonuç vermemiştir. Burkina Faso 1983'ten bu yana Thomas Sankara rejiminde Millî Devrim Konseyi tarafından yönetilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Motamar, "al-Âlamü'l-İslâmî", *World Muslim Gazetteer*, Karachi 1964, s. 503-508; Mahmûd Savvâf, *İftikâyye'l-müslime*, Beyrut 1975, s. 231-247; H. Deschamps, *L'Afrique Noire Précoloniale*, Paris 1976, s. 43-45, 55-60; İsmâil Ahmed Yâgî — Mahmûd Şekûr, *Târîhu'l-âlemi'l-İslâmî*, Riyad 1983, II, 226-231; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1984, s. 212-215, 241; G. A. Finnegan, "Mossi", *Muslim Peoples*, II, 546-552; "Burkina Faso", *Le Courier*, sy. 99, Bruxelles 1986, s. 39-55; "Haute-Volta", *Le Robert Dictionnaire Universel des noms propres*, Paris 1987, III, 1404-1405; Hamidou Diallo, "Introduction à l'Étude de l'Histoire de L'Islam clans L'ouest du Burkina Faso: Des Débuts à la fin du XIXe siècle", *Islam et Societes Au Sud Du Sahara*, IV, Paris 1990, s. 33-45; Issa Cissé, "Les Médersas au Burkina, L'Aide Arabe et La Croissance d'un système Enseignement Arabo-Islamique", a.e., s. 57-72; "Fulani", *The Illustrated Encyclopedia of Mankind*, London 1978, V, 651-655; "Mossi", a.e., XI, 1404-1406; M. Izard, "Haute-Volta", *EUn.*, VIII, 262-264; *The Cambridge Encyclopedia of Africa* (nşr. Ronald Oliver), Cambridge 1984, s. 84, 133, 258.

DAVUT DURSUN

BURMA

(bk. MYANMAR).

BURMALI MESCİD

İstanbul Şehzadebaşı'nda
XV. yüzyıl sonunda yapılan mescid.

Minaresinin biçiminden dolayı dikkati çeken ve bu sebeple Burmalı Mescid olarak tanınan mâbed, Şehzade Camii'nin dış avlu duvarının az ilerisinde ve Bozdoğan Kemerî'nin Marmara tarafında bulunmaktadır. Çevresindeki yerleşme bölgesinin istiklâkiyle etrafı tamamen açıldığından bugün İstanbul Belediye Sarayı'nın tam karşısında kalmıştır. Kapısı üstündeki kitâbe yeri boştur. Ayvansarayî Hüseyin Efendi'nin yazdığına göre Mısır kadılarından Mevlânâ Emin Nûreddin Osman Efendi tarafından yaptırılmıştır. Bânisi 961 (1554) yılında ölmüş ve mescidinin yanına defnedilmiştir. Bu sebeple Burmalı Mescid'in bir XVI. yüzyıl eseri olduğu sanılmış, hatta kapının yanına adı ve 1540 yılı yazılı bir levha konulmuştur. Fakat 953 (1546) tarihinde yazıldığı bilinen *İstanbul Vakıfları*

Tahrir Defteri'nde (BA, nr. 251) Emin Nûreddin Mescidi adıyla kayıtlı olduktan başka 902 yılının Şâban ayında (Nisan 1497) düzenlenmiş bir de vakfiyesinin bulunduğu bildirilmektedir. Anlaşıldığına göre İstanbul'da pek çok hücre, dükân, ev ile Zağra Eskihasarı'nda, Gebze'de hamamlar ve Hereke'deki değirmen mescidin evkafından olduktan başka daha pek çok hayır sahibi de buraya vakıflar tahsis etmiştir. Bunlardan Ayşe Hatun'un vakfettiği mülk ile Ali Subaşı'nın bıraktığı bir başka mülk, 1543-1548 yıllarında Şehzade Camii'nin yapımı için "emr-i pâdişâhî ve izn-i şer' ile" istimlâke uğramıştır.

Şehzade Camii'nin Mimar Sinan tarafından inşasından çok önce var olan Burmalı Mescid'in bânisi Emin Nûreddin Efendi'nin mezarı soldaki hazîrede durmaktadır. Kitâbesinde 961 (1554) tarihi açık olarak okunur. Bu duruma göre Emin Nûreddin Efendi mescidi yirmi beş otuz yaşlarında iken yaptırıp vakfetmiş, Mısır kadılığına kadar çıktıktan sonra İstanbul'da ilerlemiş bir yaşta vefat edip buraya gömülmüş olmalıdır. *Hadikatü'l-cevâmî*'de verilen bilgiye göre, birkaç defa defterdar olduktan sonra vezirliğe yükselen, ancak 1173'te (1759-60) İzmir'te idam edilen Müezzinzâde Halîmî Mustafa Paşa'nın da mezarı mescidin yanındadır. Ayrıca burada Mustafa Paşa'nın kardeşi Mehmed Ağa'nın oğlu olan ve 1167'de (1753-54) vefat eden hattat İbrâhim Ağa'nın da kabri vardır. Mustafa Paşa'nın babası Ali Efendi Burmalı Mescid'in müezzinliğini yapmış, daha sonra rûznâmçe kesedarlığına yükselmiştir. Mustafa Paşa'nın sarayı veya konağı da mescidin karşısında bulunuyordu.

Burmalı Mescid, Osmanlı devrinde devlet ileri gelenlerinin konaklarının toplandığı bir bölgede bulunuyordu. XIX. yüzyılda da önündeki arazide Rifat Paşa ile Ahmed Muhtar Paşa'nın konakları vardı. Şehrin en büyük yangın felâketlerinden biri olan 1911 Uzunçarşılı - Mercan yangınında Burmalı Mescid'in çevresi kül olmuş ve mâbed her ne kadar fazla zarar görmeden kurtulmuşsa da cemaatsiz kalmıştır. Cumhuriyet devrinde "Türkiye Cumhuriyeti Dahilindeki Cevâmî ve Mesâcidin Tasnifi ve Kadrolarının Tesbiti Hakkındaki 8 Kânunusânî 1928 tarih ve 6061 numaralı Tâlimatnâme" başlığı ile çıkan camilerin sayılarını kısıtlayan yönetmeliğe uyularak Burmalı Mescid Şehzade Ca-

mii'ne yakınlığı dolayısıyla kadro dışı bırakılınca harap olup yıkılmaya terk edilmiştir. Nitekim 1936'da mescid, içi moloz dolu dört duvardan ibaret bir harabe halinde idi. Ayrıca şehir imar planında Bozdoğan Kemerî altından geçen Atatürk bulvarının önce buradan geçmesi ve mescidin yıkıtılması da düşünülmüştür. Sonra bu projeden vazgeçilince Burmalı Mescid'in üzeri çinko bir çatı ile kapatılıp revak sütunlarının araları duvar örülerek marangoz atölyesi halinde kiraya verilmiştir. Burmalı Mescid'in sanat değerinin nihayet takdir edilmesi üzerine 1961'de Vakıflar tarafından tamirine başlanmıştır. Çalışmaları yüksek mimar Cahide Tamer yürütmüş ve mescid ihya edilmiştir. Bugün iyi durumda ve namaza açıktır. Ancak etrafı yakın yıllarda tanzim edilen parkın ağaçlarıyla kapandığından görünmez haldedir.

Burmalı Mescid'in minare kürsüsü ile pabuç kısımları ve ana mekânın duvarları kesme köfeki taşından, son cemaat yeri ise taş ve tuğla dizileri halinde karma teknikte yapılmıştır. Dört mermer sütunlu son cemaat yerindeki sütunlarla başlıkları devşirme malzemelerdir. Bunlar çok yıprandığından 1961-1962 yıllarındaki tamirde çıkarılarak yerlerine, yine devşirme sütun gövdeleriyle şehrin çeşitli yerlerinden toplanmış başlıklar konulmuştur. Namaz mekânı basit bir kare biçimindedir, üstü ise sakıfla örtülüdür. Kanaatimize göre çatının saçaklarının çok daha geniş olarak dışarı taşması gerekirdi. Aydın Yüksel, bir ihtimal olarak bu mescidin aslında kubbeli olarak yapılmış olabileceğini de ileri sür-

rer; fakat şimdiye kadar bu hususu destekleyecek hiçbir iz bulunamamıştır.

Burmalı Mescid'in İstanbul için en önemli özelliği, yuvarlak gövdeli minaresinin dış yüzünün burmalı biçimde şerefeye kadar uzanan çubuklar halinde örülmüş olmasıdır. Bunun için özel yapılmış yarım yuvarlak kenarlı tuğlalar kullanılmıştır. Minarenin bir benzeri Amasya'da Burmalı Minare Camii'ndedir. Diğer benzeri ise Edirne'de Üç Şerefeli Cami minarelerinden biridir. Bu minare, gövdesini süsleyen burmalı çubukları ile eski Türk mimarisinde görülen çubuklu ve yivli minarelerin son ve İstanbul'daki nâdir örneğidir. Düz çubuklu tek minare Vefa'da Molla Gürânî (Kilise) Camii'ndedir.

Burmalı Mescid'in vakfiyesinde kayıtlı olan ve yanında bulunması gereken sıbyan mektebiyle çeşmeler zamanla ortadan kalkmıştır. Yalnız mescidin yanındaki küçük hazîresi halen mevcuttur. Etrafındaki mahallenin istimlâkiyle büyük ve boş bir arazinin ortasında yalnız kalan Burmalı Mescid, komşusu Şehzade Camii'nin muhteşem ve büyük mimarisi tarafından gölgelenmekteyse de güzel ve âhenkli nisbetleri, değişik biçimli ve çok eski Türk geleneklerini sürdüren minaresiyle İstanbul'un en merkezî yerini küçük mescid mimarisinin zarif bir örneği olarak süslemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, I, 65; a.mlf., *Mecmûa-i Tevârîh*, s. 189, 355 (Halîmî Mustafa Paşa ve Hattat İbrahim Nâmîk Efendi hak.); *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 953 (1546), s. 237-239; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi* V, s. 245-247; *Eminönü Camileri* (haz. Mehmet Doğru v.dğr.), İstanbul 1987, s. 46-47; Semavî Eyice, "İstanbul'da Bazı Cami ve Mescid Minareleri", *TM*, X (1953), s. 251-252, rs. 10; a.mlf., "İstanbul Minareleri", *Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, I, İstanbul 1963, s. 47-48, rs. 35.

SEMAVÎ EYİCE

BURMALI MİNARE CAMİİ ve TÜRBEŞİ

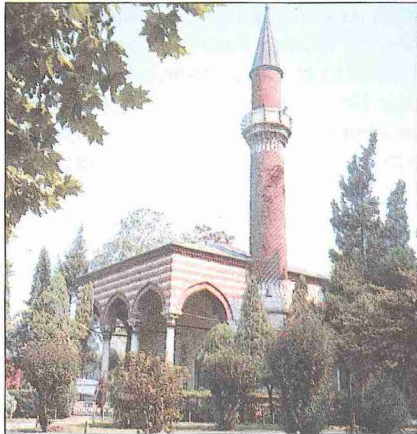
Amasya'da XIII. yüzyıla ait
olduğu kabul edilen cami ve türbe.

Burmalı Minare Camii, kapısı üstünde bulunan ve oldukça girift bir hatla yazılmış olan kitâbesine göre Selçuklu Sultanı Keykubad oğlu Gıyâseddin II. Keyhusrev zamanında (1237-1246) onun emîrlerinden Ferruh (veya Ferah) b. Selçuk tarafından yaptırılmıştır. İ. Hakkı Uzunçarşı-

lı'nın okuyuşuna göre kitâbede ayrıca kardeşi hazinedar Yûsuf'un da adı vardır. Kitâbedeki "amere" kelimesini tamir anlamında kabul eden bazı yazarlar, Burmalı Minare Camii'nin Ferruh Bey tarafından tamir ettirildiğini sanmışlardır. Halbuki bu kelime yeni yapılan, imar edilen her türlü eser için kullanılır. V. Cuinet'nin, bu caminin esasının Komnenos sülâlesi devrine ait bir Bizans kilisesi olduğunu yazdığına dair Hüseyin Hüsâmeddin Bey'in verdiği bilgi yanlıştır. Adı geçen yazarın eserinde (*La Turquie d'Asie*, Paris 1892, I, 745) Burmalı Minare Camii'ne hiçbir atıfta bulunulmadan sadece Amasya'da Komnenos sülâlesi devrine ait bir kilise kalıntısının bahsi geçer.

Hüseyin Hüsâmeddin Bey'in bildirdiğine göre Ferruh Bey'in damadı İzzeddin Mehmed Pervâne Bey 699'da (1299-1300) bir vakfiye tanzim ettirmiştir. Yine onun bildirdiğine göre mütevellilik daha sonra Müeyyedzâdeler'e geçmiş ve cami 999'da (1590-91) zelzeleden zarar görmüş, 1011'de (1602-1603) yanmış, ancak mütevellî Müeyyedzâde Pîrî Çelebi mâbedi ihya ettirerek bir ahşap minare yaptırmıştır. Cami 1143'te (1730-31) tekrar yandığında da Hacı Ahmed Efendi tarafından yeniden tamir ettirilerek taştan bir minare yaptırılmıştır. Bu tamirden az sonra 1147'de (1734-35) Hıfzîzâde Hacı Osman Fâik Efendi camiye bitişik türbenin üst katını kütüphane haline getirmiş, fakat sonraları buradaki kitaplar dağılmıştır. Evliya Çelebi 1646'ya doğru Amasya'yı ziyaret ettiğinde gördüğü ahşap çatılı, minaresi de ahşap, "hücre içindeki tabutlarının bittamam endamlarıyla duran birçok kadidler" olan Mahkeme Camii'nden

Burmalı Mescid - Sarayhanebası / İstanbul

Burmalı Minare Camii - Amasya

